

קינה לא ידועה לרבי יצחק בן ששת מאלג'יר

הקינות הלאומיות יסודן בפיוטים לתשעה באב, שהיו משולבים בתפילת העמידה בשחרית בברכת בונה ירושלים. במשך הזמן התנתקו הקינות מתפילת העמידה ונעשו פיוטים עצמאיים, הנאמרים במקובץ לאחר התפילה, בליל תשעה באב ויומו. משוררי ספרד הרבו לכתוב קינות ובהן ביכו את החורבן, את הגלות הקשה ואת צרות ישראל הקשות מנשוא תוך זיקה למסורת הקינה בשירה העברית: הקינות המקראיות ומגילת איכה, אגדות החורבן והפיוט הקדום.

תוכני הקינות ודרכי הניסוח המיוחדות להן הזינו גם את הפיוטים לשלוש השבתות שלפני תשעה באב, 'תלתא דפורענותא', הן במערכת היוצר והן בפיוטי הקדושתא. תיאורי הבכי, הצער והמספד '... הי והגה... הו הו והגה וקינים... בבכיה מררה' הם חלק נכבד בקינה. העובדה כי הקינות חוזרות ונאמרות שוב ושוב 'שנה בשנה אהגה כיונה' מעצימה את הכאב, והשאלות והקריאות העולות בקינה: 'איך איכה', 'מתי', 'למתי', 'עד מתי', 'עד אנה', 'הלעולמים' הופכות לקריאת שבר ולזעקת יאוש.

את כל צערם ומרירות לבם ותסכולם מן הגלות המתמשכת ללא קץ וגבול ביטאו יהודים בכל הדורות במנהגי האבלות של ימי בן המצרים ובקינות של תשעה באב. בערב תשעה באב, שעה ארוכה לפני השקיעה, נאספים יהודים בקהילות שונות ואומרים קינה עד לתפילת ערבית ולאחריה. הוא הדין ביום תשעה באב. קובצי הקינות כוללים קינות רבות ממשוררים קדומים וממשוררים מאוחרים. מסגרת הקינות היא מסגרת פתוחה וניתן לשלב בה קינות בלי לדחוק דברים קיימים ובלי כל חשש של הפסק בתפילה. על כן הייתה הקינה לתשעה באב אחד הסוגים הנפוצים, מה עוד שנושאי הקינה וצער החורבן בתיאור הגלות ובבקשת הגאולה היו הנושאים המרכזיים של שירה זו והעסיקו מאוד את כלל ישראל בתקופה הנדונה. גם כאשר נושא הקינה הוא חורבן הבית עצמו ואגדות החורבן מלפני אלפיים שנה, הייתה בדברים השתקפות של ההווה וצרותיו. ויש לציין את ריבוי הכתיבה בסוג זה בדור גירוש ספרד בדורות המצוקה שלפני הגירוש ובדורות שאחריו.

הדבר ניכר היטב כבר בשירתו של הריב"ש הוא רבי יצחק בן ששת אחד מגדולי התורה שצמחו בספרד במאה הי"ד. מצעירותו הוכר כבר סמכא בענייני הלכה ומקהילות רבות פנו אליו בשאלות שונות. יחד עם רבי חסדאי קרשקש היה מן המנהיגים הגדולים של קהילת עדת ישראל, בתקופה של לחץ ומצוקה ורדיפות ורבים היו שלא עמדו בלחץ זה והמירו דתם, מנהיגותם של שני גדולי ישראל אלה הייתה דבר בעתו לעדת ישראל שנשארו נאמנים לדת אבותם.

בפרעות קנ"א התנפל המון מוסת על הקהילה היהודית בולנסיה, והרג כמאתים וחמישים יהודים. רבים אחרים נאלצו להתנצר, כדי להציל את עצמם ממוות, וחלק קטן וביניהם הריב"ש הצליחו להימלט לצפון אפריקה, רבי יצחק בן ששת הגיע לאלג'יר, הוא נתקבל שם בהוקרה ובהערכה ואף יזם התקנת תקנות בענייני כתובה. מלבד ענייני הלכה ותלמוד עסק הריב"ש גם בפרשנות המקרא והקדיש מזמנו גם לשירה ולפיוט. שירתו ממשיכה את המסורת הארוכה של שירתנו הספרדית. שיריו כתובים בחן רב ובסגנון נעים ובנאמנות למסורת הכתובה הספרדית, והוא דוגמה לרבים ממשוררי צפון אפריקה – תורה ושירה במקום אחד.

כרבע מקומץ שיריו שהגיעו לידינו הם קינות. בין קינותיו, שכבר נדפסו, בולטות שתיים: האחת היא 'ארץ חפץ נדחיד', הכתובה בהשפעת ריה"ל, ואכן ניתן לשייך קינה זו לסוג 'הציוניות', שהן הקינות שנכתבו בעקבות 'ציון הלא תשאליו לריה"ל ובהשפעתה. קינתו של הריב"ש מיוחדת בכך שהיא כתובה בתבנית מעין אזורית ובכך שהוא בונה את הקינה בתבנית דו-שיח, המדובב את ציון, היא כנסת ישראל.

קינה מונומנטלית אחרת לריב"ש היא הקינה 'איה חכמינו ומוכיחינו'. בקינה פז בתים והיא מתנה את צרות הגלות ומבקשת על הגאולה, תוך שימוש בתשתית הסליחה הקדומה 'אנשי אמונה אבדו'. בהמשך הדברים מפרטת הקינה את צער אבות האומה, השבטים ושנים-עשר המזלות על מצוקות הגלות. בהמשך מפרט המשורר את צרות ישראל בכל אחד מחודשי השנה עד לחודש אדר. מכאן הוא עובר לספר בשבחו של משה ומסיים בהפצרה לכנסת ישראל, שהיא עצמה תעמוד ותבקש על הגאולה. מצד התוכן והמבנה נראה הפיוט כמיועד לקונן על משה ולספר בשבחו, אולי לז' אדר יום פטירתו, אך הכתובת בכתב היד מציינת את היצירה כ'קינה על בית קדשנו ותפארתנו'.

ריב"ש מפיח רוח חיים בשגרה שבקינות המאוחרות והוא מעמיד שירה זורמת ובעלת קצב. השימוש בפנייה, בכינויים ובהצבת השיר בעמדות הדובר והנמען - כל אלה בונים מתח דרמטי, המביא רענונות ועירנות אל שגרת הכתיבה בקינות.

אנו מדפיסים כאן לראשונה קינה לא ידועה לריב"ש מתוך כתב יד 26 מספריית בית המדרש לרבנים בפריס. כתבי היד החשובים של ספרייה זו שמורים עתה בספריית כי" בפריס. תודתנו לספרייה ולעובדיה על הסברת הפנים ועל הרשות לפרסם את הקינה.

כתב היד כולל מעל 130 קינות למשוררי אלג'יריה במאות ה'ט"ז-י"ח. רוב הקינות הן קינות לאומיות לתשעה באב ובהן חלק נכבד למשוררי ספרד, אך כשלושים קינות הן קינות אישיות, מהן על אישים מרכזיים בתולדות יהודי אלג'יר התורמות לא מעט להארת דמותם. הרשימה הנכבדת של כותבי הקינות האישיות מלמדת על מרכזיותה של השירה בקרב יהודי אלג'יריה ועל תפקידה החברתי.

רשימת הכותבים כוללת בין השאר את הריב"ש, הרשב"ץ, ר' אפרים אנקאוה, שלום בן אבא מארי אבן כספי, יצחק הכהן, הרשב"ש, יוסף אבן כספי, אברהם גבישון, שלמה דוראן, ר' אברהם אבן טוואה, בנימין דוראן, סעדיה זוראפה ועוד. רצף הדורות מלמד כי השירה הייתה חלק מחינוכם של החכמים וגדולי התורה באלג'יריה.

לפנינו קינה בת מדריך ושתיים עשרה מחרוזות. בכל מחרוזת שני טורי ענף וטור אזור אחד. בכל טור ענף שתי צלעות. במדריך ובטורי האזור שלוש צלעות. ניכר היטב האקרוסטיכון 'ליצחק ברבי ששת חזק'.

בקינה ניכרים היטב שיבוצי המקראות ממגילת איכה, והיא רוויה בציורי לשון, דימויים ומטפורות, חריפים לאבל לצער ולכאב, מתוך אלה עולה מתח עצום בין האמונה המוחלטת והצדקת הדין לבין מעשה החורבן הנורא ובין תפארת העבר למפלת ההווה, ועל רקע זה חותמת הקינה בתפילה לגאולה שלמה ולבניין בית המקדש.

הקינה וביאורה להלן מדברים בעד עצמם.

לשוד עירי גדול כים שברי

	לשוד עירי	גדול כים שברי,	ולחמי רוש ותלאה.
	יחתיני	צור חלקי ולבבי,	
	יקימני	למטרה אל אויבי,	
	ותחתיני	ארגז, ובבשרי	אין מתום, ונגע נראה.
5	צעדי צד	מלכת ברחובותי,	
	ושם בסד	רגלי, פעמי מרובותי,	
	והן יסד	ציון אל עירי	פנת יקרת מסלאה.
	חמודותי	למרגיזי אל לנחלה,	
	ודמעותי	למפתי כי נחלה,	
10	ובחומותי	ובית כבוד יערי	באו רבים ונכאה.
	קרוא אבל	ומספד אל יודעי נהי,	
	וציר וחבל	אל כל עובר לו יחי,	
	כלי נבל	לקול בוכים וכנורי,	לנחלתי כי נלאה.
	בריחיה	ארצי בעדי לעולם,	
15	פתחיה	נסגרו ואנו באבלם,	
	צמחיה	עבשו, ועיר הדר	נגאלה, והוי מוראה.
	ראות נקם	אקו בשעיר ובני עמון,	
	להתיקם	ליום הרגה שכול ואלמון,	
	גמול לחיקם	זרוע אלי עורי,	בממלכה החטאה.
20	בהגיגי	תבער אש בקרבי,	
	למבליגי	שוד ושבר בכל סביבי,	
	אזכרה נגי-	נתי ערבי ושחרי,	ואשתומם על המראה.
	יה, הקצור	קצרה ידך מפדות,	
	וצר יעצור	בעמך בכבדות,	
25	ואמרה צור	האח בנפול נזרי,	החרבה אמלאה.

שְׁבִי גְבוּר הַיּוֹקָח אוּ יַמְלִיט,
וְאִם יִשְׁבוּר מוֹטוֹת צַר בֵּי שׁוֹלֵט,
בְּבֵית הַבוּר יִרְדֶּה בֵּי בְּחָרִי וּבְכוֹבֵד מִשְׁאָה.

שְׁבִי נֶאֱנָחָה בַּת עַמִּי, וְשֶׁק חֲגָרִי,
וְגַם קָרְחָה הַרְחִיבִי כְּנִשְׂרִי,
וּלְשִׁמְחָה מֵה זֹ עוֹשָׂה אִמְרִי, לְהִתְקַרֵּב וְתִבּוֹאָה,

תְּהִי מִסְעֵד וְעֶזֶר אֶל גּוֹלְתִי
לְבַל תִּמְעַד, וְשׁוֹבְבָה אֶל נַחְלָתִי,
וּמִגְלָעֵד הִבֵּא נָא הַצָּרִי לְשִׁאֲרֵית הַנְּמַצָּאָה.

חֲזַק נְמַהֵר לְבָב נִכְאָה לְהַר צִיּוֹן
בְּרוּשׁ תִּתְדַהֵר בְּנוֹת הַיְכָל וְאַפְרָיִוֹן,
בְּרֹאשׁ כָּל הַר יִהְיֶה נֶכּוֹן הָרִי, וְעַל גְּבֻעָה נִשְׁאָה.

1. **לשוד עירי**: על פי יש' כב, ד: 'על שד בת עמי'; יר' מח, ח: 'ויבא שדד אל כל עיר ועיר'. **גדול כים שברי**: על פי איכה ב, יג: 'כי גדול כים שברד'. **ולחמי רוש ותלאה**: כמו ראש ולענה, על פי איכה ג, ה: 'ויקף ראש ותלאה'. 2. **יחתיני... ולבבי**: הקב"ה מְיַרְאֵנִי. **יחתיני**: איוב לא, לד. **צור חלקי ולבבי**: כינוי לקב"ה, על פי תה' עג, כו: 'צור לבבי וחלקי'. 3. **יקימני... אויבי**: על פי איוב טז, יב: 'ויקימני לו למטרה'. 4. **ותחתיני ארגז**: ארעד תחתי, על פי חב' ג, טז: 'ותחתי ארגז'. **תחתיני**: שמ"ב כב, לו. **ובבשרי אין מתום**: אין בבשרי שלמות כי הוא נגוע כולו, על פי תה' לח, ד: 'אין מתם בבשרי'. **ונגע נראה**: על פי וי' יד, לה: 'יכנגע נראה לי'. 5. **צעדי... ברחובותי**: על פי איכה ד, יח: 'צעדו צעדינו מלכת ברחבתינו'. 6. **ושם בסד רגלי**: שם רגלי במאסר, על פי איוב לג, יא: 'ישם בסד רגלי'. **פעמי מרכבותי**: על פי שופ' ה, כח: 'פעמי מרכבותיו'. 7. **והן... יקרת**: והלוא בעבר הייתה ציון כאבן פינה יקרה, על פי יש' כח, טז: 'הנני יסד בציון אבן אבן בחן פנת יקרת מוסד מוסד'. **מסלאה**: מהוללת ומוערכת, על פי איכה ד, ב: 'המסלאים בפז'. 8. **חמודותי... לנחלה**: על פי איכה א, י: 'ידו פרש צר על כל מחמדיה'. **למרגיזי**: איוב יב, ו. 9. **ודמעותי... נחלה**: אבכה על כאב מכותי, על פי יר' י, יט: 'נחלה מכותי'. 10. **ובחומותי... יערי**: בית המקדש, על פי יש' נו, ה: 'ונתתי להם בביתי ובחומתי', ועל פי מל"א י, יז: 'בית יער הלבנון'. **כבוד יערי**: על פי יש' י, יח: 'וכבוד יערו'. **באו רבים ונכאה**: באו רבים ושברוהו. **ונכאה**: דני' יא, ל. 11. **קרווא... נהי**: על פי עמוס ה, טז: 'וקראו אכר אל אבל ומספד אל יודעי נהי'. 12. **וציר... יהי**: יגיע האבל והצער לכל אדם. **וציר וחבל**: צירים כמכאובי לידה, על פי יש' סו, ז: 'בטרם יבוא חבל לה', ובמפרשים שם. **אל... יהי**: על פי יח' טז, טו: 'על כל עובר לו יהי'. 13. **כלי... בוכים**: שיעורו: כלי נבל וכינורי היו לקול בוכים. **כלי נבל**: על פי תה' עא, כב: 'בכלי נבל'. **לקול בוכים וכנורי**: על פי איוב ל, לא: 'ויהי לאבל כנרי ועגבי לקול בכים'. **לנחלתי כי נלאה**: על כי עייפה וצמאה נחלתי, על פי תה' סח, י: 'נחלתך ונלאה אתה כוננתי'. 14. **בריחיה... לעולם**: הארץ סגרה ברחיה בעדי ולא אוכל לשוב

אליה עוד, על פי יונה ב, ז: 'הארץ ברחיה בעדי לעולם'. 15. **פתחיה... באבלם**: בכל פתחי הבתים יהיו אנינות ואבלות, על פי יש' ג, כו: 'ואנו ואבלו פתחיה ונקתה לארץ תשב'. 16. **צמחיה עבשו**: נתעפשו, על פי יואל א, יז: 'עבשו פרדות'. **ועיר... מוראה**: תחת ההדר והיופי של עירי בא לכלוך וטינוף, על פי צפ' ג, א: 'הוי מוראה ונגאלה העיר היונה'. 17. **ראות... עמון**: אקווה ואיחל לראות בנקמת שעיר ובני עמון, על פי דה"ב כ, כב: 'נתן ה' מארבים על בני עמון מואב והר שעיר'. 18. **להתיקם ליום הרגה**: על פי יר' יב, ג: 'התקם כצאן לטבח והקדשם ליום ההרגה', וברש"י שם: 'נתקם מן החיים למוות'. **שכול ואלמון**: תהיינה הנשים אלמנות מבעליהן ושכולות מבניהן, יש' מז, ט. 19. **גמול לחיקם**: על דרך יש' נט, יח: 'ישלם חמה לצריו וגמול לאיביו', ועל פי תהי' עט, יב: 'והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם'. **זרוע אלי עורי**: על פי יש' נא, ט: 'עורי עורי לבשי עז, זרוע ה' עורי'. **בממלכה החטאה**: בגויים שהרעו לישראל, עמוס ט, ח. 20. **בהגיגי... בקרבי**: עם דיבורי בוער אני בקרבי מצער, על פי תהי' לט, ד: 'חס לבי בקרבי, בהגיגי תבער אש'. 21. **למבליגי שוד**: על בוא האויב המגביר ומחזק עליי שוד, על פי עמוס ה, ט: 'המבליג שוד'. **שוד ושבר**: יר' מח, ג. **בכל סביבי**: על דרך יר' מח, יז: 'כל סביביו'. 22. **אזכרה... ושחרי**: על פי תהי' עז, ז: 'אזכרה נגינתי בלילה', וברש"י שם: 'בימי הגלות הזה הדומה ללילה אני זוכר את נגינותי שהייתי מנגן בימי קדם בבית המקדש'. **ואשתומם על המראה**: על פי דני' ח, כז: 'ואשתומם על המראה'. 23. **יה... מפדות**: על פי יש' נ, ב: 'הקצור קצרה ידי מפדות'. 24. **יעצור בעמך**: ישלוט בעמך, על פי שמי"א ט, יז: 'זה יעצר בעמי'. **בכבדות**: על פי שמי"א יד, כה: 'וינהגהו בכבדות', וברש"י: בהנהגה שהיא קשה להם. 25. **ואמרה... אמלאה**: אויבי שמח בנופלי, כיוון שהוא נמלא מחורבני, על פי יח' כו, ב: 'יען אשר אמרה צר על ירושלם האח נשברה דלתות העמים נסבה אלי אמלאה החרבה', ועל פי רש"י לבר' כה, כג: 'לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים'. **בנפול נזרי**: על פי תהי' פט, מ: 'חללת לארץ נזרו'. 26. **שבי... ימלט**: האם יש תקווה שכל השבי ששבה האויב יינצל? על פי יש' מט, כד: 'היוקח מגבור מלקוח ואם שבי צדיק ימלט'. 27. **ואם ישבור מוטות**: על פי וי' כו, יג: 'ואשבר מטת עלכם ואולך אתכם קוממיות'. 28. **בבית הבור**: בבית הסוהר, יר' לו, טז. **יךדה בי בחרי**: על פי יש' יד, ו: 'רדה באף גוים', ועל פי איכה ב, ג: 'גדע בחרי אף'. **ובכבוד משאה**: על פי יש' ל, כז: 'וכבד משאה'. 29. **שבי נאנחה**: שבי לארץ והיאנחי, על פי איכה א, ח: 'גם היא נאנחה ותשב אחור'. **בת... חגרי**: על פי יר' ו, כו: 'בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר'. 30. **וגם... כנשרי**: קרחי קרחה כקרחתו של נשר לאות אבל, על פי מי"א, טז: 'הרחבי קרחתך כנשר'. 31. **לשמחה... ותבואה**: אין מקום לכל שמחה שתתקרב. **ולשמחה... עושה**: על פי קה' ב, ב: 'ולשמחה מה זה עושה'. **להתקרב ותבואה**: על פי יש' ה, יט: 'ותקרב ותבואה'. 32. **תהי מסעז ועזר**: על פי תהי' כ, ג: 'ישלך עזרך מקדש ומציון יסעדך'. 33. **לבב תמעז**: תהי' לו, לא: 'לא תמעז'. **ושובבה אל נחלתי**: על פי יר' נ, יט: 'ושבבתי ישראל אל נוהו'. 34. **ומגלעד... הצרי**: רפא את עמך, על פי יר' ח, כב: 'הצרי אין בגלעד'. **לשארית הנמצאה**: על פי יש' לו, ד: 'השארית הנמצאה'. 35. **חזק... נכאה**: קריאה לישראל השרויים בעצבות להתחזק בשובם לציון, על פי יש' לה, ד: 'אמרו לנמהרי לב חזקו', ועל פי תהי' קט, טז: 'ונכאה לבב'. **הר ציון**: מי"ד, ז. 36. **ברוש תדהר**: על פי יש' ס, יג: 'ברוש תדהר ותאשור יחדו לפאר מקום מקדשי'. **בנות היכל**: על פי זכ' ו, יב: 'יצמח ובנה את היכל ה'". **אפריון**: כינוי לבית המקדש, על פי שהש"ר ג, ג: 'אפריון (שה"ש ג, ט) זה בהמ"ק'. 37. **בראש... נשאה**: על פי יש' ב, ב: 'והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל העמים'.

ארץ חפץ נדחין

קינה לתשעה באב. שיר מעין אזור ובו מחרוזת פתיחה ועוד חמש מחרוזות. בכל מחרוזת שני טורי ענף ושני טורי מעין אזור, כל טור נחלק לשניים.

חריזה: א/ב א/ב ב/ג ב/ג ד/ה ד/ה ה/ג ב/ג ו/ז ו/ז ז/ח ב/ג.

משקל: משקל הברות דקדוקי, בשני הטורים הראשונים בכל מחרוזת - שמונה/שבע הברות, ובשני האחרונים - שבע/שמונה הברות.

חתימה: יצחק.

מקור: כ"י נ"י מיק. 4199, 435 א; כ"י פריס 26, 440 א-ב.

זכר: דוידזון, אוצר, א-7687.

אַרְצֵךְ חֲפֵץ, נִדְחִיךְ / יוֹם יוֹם שׁוֹאֲלִים בְּגִלְלֶךְ,
צוֹפִים שׁוֹאֲפִים לְמִנוּחֶיךָ / לֵאמֹר 'בֵּית ה' גִּלְגֵּךְ!
שְׁלוֹם רַב, קִרְיַת מְלֶךְ, / שְׁלוֹם מֵאֵת צְבָאוֹתֶיךָ,
יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילֶךָ, / שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ!

5 צִיּוֹן הָעִיר הַהִלְלָה / מֵאֲזוּל לְצַבִּי וּלְכָבוֹד,
עֲלִיךָ רוּחֵי חֲבָלָה, / עֲלִיךָ לְבִי יָדָד.
יִדְדוֹן בְּשָׁבִי וְנִדְדוֹד, / יִדְדוֹן כָּל מַחְנוֹתֶיךָ,
כִּי אֵשׁ אֶכְלָה הִיכָלֶךָ / וְתֹאכַל יְסוּדוֹתֶיךָ.

10 חֲשַׁבְתִּי יָמִים מְקַדָּם / דוֹרוֹת וְשָׁנוֹת עוֹלָמִים,
פְּרָצְתִי יָמָה וְקַדָּם / מִשְׁלַתִּי עַל הָעַמִּים.
כְּמָה לִי אֵשֶׁב מִשָּׁמַיִם, / צִיּוֹן, עַל שֵׁד חוֹמוֹתֶיךָ?
לְמָה קוֹדֵר אֶתְהַלֵּךְ / עַל תֵּלֶךָ וְשׁוֹמְמוֹתֶיךָ?

15 קִרְיַת מְשׁוֹשׁ עִיר עֲזוֹ לָנוּ / מְלֵאֵת קֶצֶף וְצְבָאֵךְ,
כִּי תִם פֶּשַׁע רַב הִגְלָנוּ, / תִּם עוֹן, נִרְצָה חֲטָאֵךְ.
צוֹרֶךְ לְאוֹר יוֹצִיאֶךָ, / יִרְפָּאֶךָ מִמַּכּוֹתֶיךָ,
כִּי נַחֵם אֶת הִיכָלֶךָ, נַחֵם אֶת כָּל חֲרָבוֹתֶיךָ.

20 בֵּת צִיּוֹן, הַשְּׁפִילִי שְׁבִי / עַל כְּבוֹד גְּלָה מִמֶּךָ,
עַל בְּנִים הִלְכוּ בְּשָׁבִי / מָה אֲשׁוּה לָךְ וְאַנְחַמְךָ?
אֵין שָׁר, אֵין שְׁבֵט תוֹמֶךָ, / אֵין מְקִים יְרִיעוֹתֶיךָ,
שִׁיתִי כְּלִיל צִלְךָ, / חֲגִרִי שֶׁק בְּחוֹצוֹתֶיךָ!

שׁוֹבֵי יוֹנָת חוֹן, נַעֲצָבָה / יוֹנָה מֵאַרְצֵךְ אֲשׁוּר,
שְׁמַחִי, כִּי אֲשִׁים בְּעַרְבָּה / בְּרוּשׁ תִּדְהַר וְתֹאשׁוּר.
מַחְרָמוֹן וְשָׁנִיר יְשׁוּר / נִדְחֶךָ וְנִפְּצוֹתֶיךָ,
הֲרַחֲבֵי מְקוֹם אֶהְלֶךְ / וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ

. **ארץ חפץ**: כינוי לארץ ישראל, על פי מל' ג, יב, ושם עניינו עם ישראל. **נדחיד**: וכן שאר החרוזים בנוכחת; דרישת שלום והפנייה לציון בעקבות 'ציון הלא תשאל' לריה"ל. 2. **בית ה' נלך**: תה' קכב, א. 4. **יהי... בארמנותיך**: שם, פסוק ז. 5. **ההללה**: המהוללה, על פי יח' כו, יז. 6. **ידד**: ינדוד וינוע. 7. **ידדון**: ינדדו וינועו, הצורה על פי תה' סח, יג. 8. **אש... יסודותיך**: על פי איכה ד, יא. 9. **חשבתני ימים מקדם**: על פי תה' עז, ו. **חשבתני**: חשבתני ונזכרתי. 10. **פרצתי ימה וקדם**: על פי בר' כח, יד. 11. **משמים**: תוהה ואבל. 12. **למה קודר אתהלך**: תה' מג, ב. 13. **עיר עז לנו**: יש' כו, א. **מלאת קצך וצבאך**: על פי יש' מ, ב. 14. **כי... עון**: על פי איכה ד, כב. 16. **נחם... חרבותיך**: על פי יש' נא, ג. 17. **השפילי שבי**: השפילי ושיבתך, על פי יר' יג, יח. 18. **מה... ואנחמך**: איכה ב, יג. 19. **שבט תומך**: על פי יר' יג, יח. 21. **שובי**: דברי נחמה בפי ה'. **יונת חן**: כינוי לישראל, על פי שה"ש ב, יד ועוד. **יונה מארץ אשור**: על פי הו' יא, יא, וכאן הכוונה לישראל בגולה. 22. **אשים... ותאשור**: על פי יש' מא, יט. 23. **מחרמון ושניר ישור**: על פי שה"ש ד, ח. 24. **הרחיבי... משכנותיך**: על פי יש' נד, ב.